

ДВА ПРОЈЕКТА УЈЕДИЊЕНЕ ЕВРОПЕ*

Сажетак: Аутор брани тезу да је Европска унија у својој еволуцији заправо развијала сукцесивно два различита пројекта. Први се ослањао на идеји закључивања међународних уговора између суверених националних држава и допринео уклањању препрека слободног протока капитала, људи и идеја. Каснији пројект, под слоганом европских интеграција руковођен потпуном хомогенизацијом живота, има за последицу обликовање супранационалних институција. Увођење евра, јединственог европског законодавства и стварање бриселске бирократије тешко да су оправдали ранија очекивања. Текст разматра ефекте ових промена и указује на многе нежељене, па и опасне последице оваквог процеса.

Кључне речи: интеграција, хомогенизација, еврозона, демократски дефицит, бирократија, политика

Европска унија се може сматрати политичким пројектом у коме су две велике европске државе - Француска и Немачка биле њихов иницијатор, а касније и стожер окупљања и формулисања заједничких циљева на једном делу европског простора. Током овог процеса који траје већ више од пола века, скуп држава различитих историјских, политичких, економских и религиозних традиција поверовао је да је рационално повезати тржишта, унапредити технолошку и научну сарадњу и створити услове већег заједништва. Неколико почетних иницијатива које су успешно реализоване, покренуле су унутрашњу динамику обликовања јединственије Западне Европе. Оно што је затим уследило довело је до стварања такве врсте јединства кога у почетку вероватно нико није ни предвиђао ни желео. Нус-последича ових обимних захвата на политичком и економском плану је предимензиорана интеграција, појава нове наднационалне управљачке елите и успостављање масивног заједничког законодавства. Ова нова квази супер-држава сада више гуши него што подстиче оно што се заправо желело: динамичнији привредни раст, Европу као предводницу цивилизованог света, оазу мира и сигурног живота.

* Чланак је део пројекта 179014 кога финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Уместо тога нова уједињена Европа је постала талац америчке спољне политике уз ерозију традиционалних демократских установа. Све ово се одвијало постепено и под утицајем динамике различитих политичких и економских процеса. Могуће је издвајати бар два момента који су покренули догађаје у поменутом правцу. Први је тај да је западна Европа у време Хладног рата била под јединственим одбрамбеним савезом (НАТО пакт) што је условљавало све тешњу технолошку и политичку повезаност између њених чланица. Заједничка одбрамбена политика успоставила је односе поверења и повезивања а ослабила раније националне тензије: истовремено се показало да је далеко повољнији привредни амбијент ако се уклоне разне царинске и друге баријере између привреда сличне снаге.

Други додатни моменат у правцу тешњег уједињења узрокован је распадом комунистичке империје и нестанком Варшавског пакта. То је донело идеју проширења ЕУ. Мотиви за то су били подједнако војни, политички и економски. Наизглед великодушна понуда ЕУ бившим државама реалног социјализма да по кратком поступку постану нове чланице била је мотивисана колико жељом да се успоставе трајни пријатељски односи, толико и жељом да се овлада овим великим тржиштем.

Овај текст се руководи претпоставком да је снажна америчка подршка евроинтеграцијама била заснована на идеји да што више хомогенизује европске државе против њиховог главног стратешког противника, а то је суверена Русија и Заједнице независних држава. Под формом „одбрамбеног штита“ САД заправо се мисли на далеки стратешки циљ да се овлада енормним природним ресурсима Сибира. Непосредна последица ових амбиција је то да, докле год САД виде Русију као „претњу“, заправо теже онемогућавању европских привреда да се даље развијају, с обзиром да су оне по својој природи окренуте ка разним врстама сарадње са својим источним суседом. САД се, рецимо то, оштро противе увоза енергената из Русије у ЕУ. Међутим, ЕУ, одсечена од енергетских ресурса и тржишта Русије, не може да успешно конкурише својим такмацима на светском тржишту. Тако се ово клупко различитих интереса ЕУ и САД показује као квази-заједништво и само је питање времена докле оно може да се одржи у постојећем виду.

Ово објашњење се чини неопходно да би се схватила комплексна ситуација у којој се налази сама Европска унија: она је фактички разапета између две светске силе, а ситуација је на неки начин много гора него у време Хладног рата. На светском тржишту су се, поред старих такмаца (САД, Јапан, Ј. Кореја) појавиле динамичне привреде Кине, Индије, Бразила и Турске, тако да Европа све више заостаје у привредном такмичењу са њима. Исто тако, ЕУ нема своју оружану силу и све више заостаје у погледу ратне технологије.

Две фазе еволуције европског јединства

Ако ретроспективно анализирамо шта се догодило на путу повезивања европских држава, видећемо заправо да је могуће разликовати две фазе у ево-

луцији ЕУ: штавише, могли би са правом говорити - како каже Вацлав Клаус (Vaclav Klaus) - о два различита пројекта.¹ Први пројект би могао да се именује процесом либерализације, када су европске земље почеле да се отварају једне према другима: дошло је до укидања царинских баријера, до размене разних врста инфорамција и технолошког повезивања привреда, до усклађивања система образовања, до слободнијег кретања радне снаге, смањење разних видова административних формалности итд. Тај процес је, као што је речено, био посредован технолошким повезивањем разних индустрија, потребама производње и потрошње, заједничким научним пројектима, сарадњом разних врста државних служби, потребама за бржим транспортом, јединственим мерним системима, итд. Сумирано у неколико речи – цео процес је резултирао уклањањем ограда и граница у сврху кретања потрошачких добара, услуга и капитала.

Но, на овом степену јединства, европске државе су још увек суверене политичке творевине а односи међу њима се заснивају на билатералним или мултилатералним уговорима који се склапају на бази њихових појединачних интереса и потреба. Национални парламенти су суверени, што значи да су очуване традиционалне форме демократских институција које почивају на сагласности оних који су их изабрали и дали им легитимитет. Зашто је то изнимно важно? Зато што је парламентарна демократија као политички систем функционише само у условима јасно ограничене државне територије. Влада је одговорна гласачима и она - на основу сопственог учинка - добија или не добија њихово поверење. Само под тим условима представничка власт може бити одговорна за спровођење обећане политике. Влада, њена тела и национални парламент су меродавни да се старају о општем добру јер непосредно познају прилике у држави, располажу мноштвом релевантних информација о важним аспектима живота и као такви су компетентни да доносе одлуке. Само се од оних који добро познају проблеме на терену и који су непосредно суочени са могућим последицама своје политике може очекивати да релативно успешно управљају.

Исто то важи и у погледу вођења спољне политике: бити суверена држава значи и могућност да се следе своји непосредни интереси у погледу односа са другим државама. Спољња политика је, разумљиво, утолико више самостална уколико је оружана сила којом држава располаже респектабилнија. Држава је дужна да се подједнако стара о унутрашњој и спољашњој политици. А она то може да чини само ако њена тела суверено одлучују.

Међутим, дошло је до фундаменталних промене. У име заједништва европске државе су се одрекле свог суверенитета. Улога националних парламената је гурнута у позадину, а битне одлуке доносе супра-национална тела. Ранији пројект сарадње је неприметно напуштен, а западно-европске државе су, у име јединства, кренуле у правцу тоталне хомогенизације. Овај процес „евроатланских интеграција“ је покренут дејством ендогених и егзогених фактора: великих амбиција Француске и Немачке да створе „нову Европу“ (следећи можда своје империјалне пориве да руководе овим делом света) на једној

¹ Klaus, Vaclav (2007): „Some doubts about EU's Ever -Closer Future“, *What is Europeism or what should be the future of Europe*.

страни; и интересима САД да увуку целу Европску под свој „одбрамбени штит“ на другој страни. Тако је Европа постала супер-држава без властите војске, а то значи и без властите спољне политике.

Стратешки потез који је одвео у правцу потпуне хомогенизације европског простора и њене „победе“ над националним политикама било је увођење заједничке европске валуте. Како каже Клаус: реч је о чистој политичкој одлуци где економска рачуница нема много места. Увођењем евра - сматрали су тадашњи заговорници „јединствене Европе“ - развалашћују се национални парламенти, а ниво кључних одлука премешта се директно у наднационална (супранационална) тела Европске уније. Овај брзоплет и по много чему хазардан потез правдао се квази-економским разлозима: евро ће смањити могућност шпекулације банака у пословима међусобних замена домицилних валута и ојачати заједнички привредни потенцијал. Заједничка валута развијених европских земаља ће се супротставити јаком долару и јену и, као таква, омогућити конкурентност њене привреде. Поверовало се да ће се континент ујединити у јединствено тржиште са преко 500 милиона људи што ће за последицу имати динамизовање привредних кретања и све бржи раст.

Евро је уведен у време највеће привредне експанзије на светском нивоу. Док је та експанзија трајала, нису се примећивале инхерентне сметње и недоречености овог замашног потхвата. Међутим, са избијањем светске кризе 2008. године, ствари су се драстично промениле. Одједном се показало да је увођењем евра привређивање постајало не само неефикасније и нееластичније, него и да је то повукло многе мање развијене привреде на руб катастрофе.

Посматрано економским параметрима ЕУ се условно може поделити у три групације држава: развијене индустријске земље севера (Велика Британија, Француска, Немачка, скандинавске земље), мање привредно развијене државе југа (Шпанија, Португалија, Италија, Грчка) и бивше социјалистичке земље. Државе друге и треће категорије су у условима економске кризе постале презадужене. Са мањком новца у банкама и постављањем захтева кредитора за покривањем дугова, дошло је до велике привредне рецесије и веће незапослености, па и до правог банкрота низа привреда. Изненада се показало да је цео нови економски систем заправо био дефектан и тешко одржив.

Економска анализа која би дала подробно објашњење одузела би нам много простора. Но, за потребе овог текста, довољно је навести следеће – сам концепт јединствене валуте подразумева поштовање одређених основних постулата. У случају ЕУ, показало се да они нису испуњени, тако да је евро заправо постао кочница економског пословања, чак погубан за многе привреде.

Да би било која монетарна унија функционисала неопходно је да су испуњени следећи услови: (а) висока покретљивост радне снаге унутар целе територије, (б) флексибилно прилагођавање плата унутар појединих држава, (ц) слично богатство привредних извора, (д) постојање примереног механизма фискалне компензације, односно *економске солидарности*.² Међутим, емпијски извори говоре следеће:

² Klaus V, „The future of Euro: A View of A Concerned Outsider“, Ibidem. 27-35.

- Услов (а) није испуњен: Европа традиционално функционише на основу добре социјалне заштите. Самим тим, радно способно становништво није навикло да мења боравиште ради тражења посла. Новопридошле чланице из Источне Европе су због система квота ускраћене за пуну покретљивост радне снаге, иако је њихово становништво због разарања њихових привреда на то спремно.
- Потребна флексибилност плата и цена је онемогућена управо постојањем заједничке валуте и немогућношћу вођења независне националне монетарне политике (та флексибилност се постиже различитим каматним стопама и девизним курсом)
- Унутар ЕУ не постоји стварна солидарност којом би се компензовала економско заостајање појединих делова овог заједничког простора (напротив, банке развијених привреда користе презадуженост других чланица да лихварским каматама још више подрију слабо развијене привреде – примери Грчке, Италије, Португалије, Шпаније)

Проблем презадужености једнако погађа бивше социјалистичких земаља иако оне нису у евро зони. Овладавши њиховим банкарским сектором и трговинским сектором, високоразвијене земље поспешују њихов трговински дефицит. Митом о страним улагањима и великим увозом ове државе су ушле зону презадужености, а самим тим и привредну стагнацију.

Недвосмислен закључак гласи да је нови модел довео у питање ранији оптимизам у погледу светле економске будућности чланица ЕУ. Једини препознатљив исход догађаја је сагласност о неминовности јединствене фискалне политике. А то фактички значи да национални парламенти још више губе своју основну функцију - да одлучују о буџету земље.

Проблем одлучивања и контроле

Према новом пројекту све ингеренције и битне одлуке су прешле у институционалне органе ЕУ (Европски савет и разна њена масивна тела, Европски парламент и многобројне комисије). Елементарно знање о функционисању ових установа указује на следеће: реч је о скупим и неефикасним бирократским телима које често доносе или суспектне одлуке или одлуке које се тешко спроводе. Има се све више утисак да се нова европска бирократија углавном стара о очувању властите моћи и бенефиција него о било чему другом. Овако (само)успостављена - бирократија је постала неопходност.

Одлуке бирократије су често контрапродуктивне, пуне ригидности, непознавања специфичних детаља и информација: с епистемолошке тачке гледишта то је на неки начин нужно. Како удаљени центар одлучивања може доносити рационалне одлуке када не познаје специфичне околности на које се његова упутства односе?³ Но, треба поменути и како се одлуке доносе.

³ Albert Hans, *Freiheit und Ordnung* (1986). Алберт иницијално критикује деловање планске привреде у социјализму указујући да њена неефикасност почива на епистемолошким разлозима, односно на немогућности потпуне централизације података који су измењиви и везани за специфично подручје и време.

Све битне одлуке за функционисање привреде и друштва држава чланица се доносе иза затворених врата, често без икаквих увида заинтересованих страна. У том смислу на делу је деловање *арканске политике* (тајне политике, политике без увида јавности). Исто тако, тела која то чине нису демократски изабрана, већ су то тимови такозваних експерата: одлуке се затим факсом прослеђују националним парламентима у виду директива, са јединим циљем да оне тамо усвоје. Оваквом процедуром Брисел је постао недодирљив и по много чему подсећа на централно планско тело у функционисању тоталитарних поредака из прошлости. Три стотине радних група у Бриселу доноси одлуке такорећи о сваком аспекту живота који се одвија државама чланицама Европске уније.

Једна од главних одлика бриселске бирократија је и пренормираност: постоје закони и прописи апсолутно о свему што - да није трагично по праксу - делује често комично (прописи и величини воћа, тежини узгајене пернате живине, величини јајета, боксова за телад, итд.). Довољно је само погледати обим европског законодавства (преко 12.000 стр.) као и количине додатних инструкција и прописа, па схватити да се ЕУ заплела у прави правни лавиринт. Амбиција доношења јединствених параметара по сваку цену обликовао је ригидни систем закона и контроле. Примена закона и директива је проблематична, скупа, нерационална и углавном контрапродуктивна.⁴

Као што су многи указивали - оваква пренормираност доводи до тога да се о свему мора стално преговарати са Бриселом. На тај начин бирократија оправдава своју неопходност и моћ: ништа се не може урадити и предузети, а да она то не одбори. А како та иста бирократија углавном штити интересе најмоћнијих држава, није чудо да су новопримљене чланице (поготово из такозваног социјалистичког лагера) углавном уцењене, приморане да продају своја најпрофитабилнија предузећа и отворе се за увоз свеколике робе. Бриселска бирократија се може посматрати готово као такозвани „беневољентни диктатор“. Идеја „беневољентног диктатора“, настала између два светска рата, оправдана је ефикасношћу и већом продуктивношћу у производњи, дакле привредном рационалношћу. Међутим, у овом случају она није довела до привредног раста.

Са друге стране и саме развијене чланице ЕУ - често задовољне (Велика Британија, Немачка, Италија) функционисањем ових установа – приговарају им претерану бирократизованост и некомпетентност. Јасно је да оваква Европа као супер-држава, са ригидном бирократијом и системом политичког подаништва према САД, у све већој кризи. Њене формуле управљања су ригидне и неделотворне, јединство фрагилно, а будућност неизвесна.

Данас се многи питају да ли је то Европа коју смо желели? Промовисање евра као опште валуте (која би кад-тад покривала простор ЕУ) уопште није никаква гаранција успеха замишљеног потхвата. Крути систем одлучивања, еврозона и свепрожимајуће уплитање политике у економско пословање -

⁴ Потпуније образложење у: Лакићевић Д. „Дух закона и конструктивизам“, *Култура полиса*, XII, бр.28, 2015.

учинило је ЕУ неконкурентном у односу на друге велике привреде. Овоме треба додати да чланице ЕУ (која, пак, подређује своје деловање интересима САД) не могу да следи ни властите економске интересе. Тако државе Западне Европе, поготово Немачка, не могу да спроводе своје природне интересе, то јест да повежу своју технолошку моћ са потребним ресурсима Русије (енергијом, рудним богатством). У том смислу, чланице ЕУ се налазе у трајно неповољном положају будући да су између две моћне империје. Уместо сарадње са Русијом и Заједницом независних држава - ЕУ је приморана на хушкачу политику према свом источном суседу.

Додатни апсурд се састоји у томе што је ЕУ увукла у процес придруживања многе државе, а да заправо ни сама више не зна шта би са њима: балканске земље, (само формално) Турску, онедавно Украјину. ЕУ њима заправо и нема шта да стварно понуди осим великих обећања. Да се подсетимо - многе новопримљене земље бележе пад бруто друштвеног производа у односу на период пре прикључења. Показало се да учлањење само по себи ништа не значи осим поена који њихови политичари сами себи додељују.⁵ У име заједништва, ЕУ својим крутим и неадекватним мерама веома често фактички спречава новопримљене чланице да саме изнађу најбоље моделе за властито привредно пословање. Многе од њих су постале праве полуколоније богатих земаља и као такве просто немају никакве развојне шансе. Ове државе не могу планирати и развијати своје индустријске, научне и пољопривредне потенцијале јер се те територије од стране развијених привреда виде као места за продају робе широке потрошње развијених или као места јефтине радне снаге и јефтених ресурса. Могућност самосталне развојне политике се смањује јер њиховим тржиштем господари у потпуности страни капитал чији је интерес да их држе у потчињености.

Но вратимо се пројекту тоталне интеграције и хармонизације. Шта њега карактерише? То су - пре свега - централизација и хомогенизација „параметра“ политичког и друштвеног система, стандардизација производње и потрошње, уједначавање свих могућих аспеката живота. Поента је у томе да је процес уједињења отишао предалеко и да је настао нов систем управљања и контроле који се чини ирационалним. Вођен властитом инерцијом и извесном врстом слепила овај систем је пре свега антидемократски. То значи да у себи не носи механизам демократске контроле.

Друго, овај систем све мање остварује прокламоване циљеве и не нуди нека изгледна решења за будућност. Мит о успостављању нове европске нације са јединственим интересима мало кога може да убеди. Истовремено, оно што је евидентно је то да су европске државе изгубиле некадашњу сувереност у спољној политици. Сада свака од њих представља својеврсног таоца САД које воде глобалну политику.

⁵ Упореди: Klaus. Ibidem.

Којим путем даље?

Можда данас делује утопијски предложити враћање уназад када је процес уједињења отишао толико далеко. Могуће је су административна тела Уније у тој мери постала концентрисана да децентрализација одлучивања делује илузорно. Ко је довољно смео од политичара у Европи да предложи њихово делимично демонтажање? Сила инерције спровођења неке зацртане политике је обично таква да политичка машинерија није у стању да лако заустави властити ход. Она је обично слепа на сваку рационалну примедбу и то доживљава као саботажу. Промена политике се обично догађа након много већих катастрофа и ломова него што је то сада случај.

Међутим, технички гледано, то није неизводљиво: национални парламенти (и спроведени референдуми) су тела која су дала легитимност формирања институција Уније. Они би могли да траже да им се врати ранија улога и да се изврши демонтажа законодавства ЕУ. Није ни мало чудо што расте број евроскептичких партија у националним парламентима. Њихово противљење даљим евроинтеграцијама није нужно засновано на националном самољубљу и страху од све већег броја странаца, за шта се оптужују. Реч је и о рационалном искуству заснованом на опипљивим чињеницама. Можемо ићи од државе до државе и видети у чему се све препознају проблеми у вези са ЕУ. Пад стандарда, несигурност у погледу запослења, осећање губљења националног идентитета и утапање у аморфну политику без јасног идентитета – само су део неугодног пртљага хиперинтегрисане ЕУ.

Основни аргумент овог текста гласи: децентрализована Европа ће бити привредно и политички успешнија а њени становници слободнији од Европе засноване на централизацији и унисоним правилима. Уверење да једино интегрисана ЕУ нуди мир и сигурност од националних суревњивости је веома сумњиво. Да ли треба да поверујемо у нужност постојања европског Левијатана у лику интегрисане ЕУ који спречава да се успостави нежељено „природно стање“ као борба свих против свих?

Можемо исто тако констатовати да је модел хармонизације изродио нову европску елиту са својим властитим интересима, бенефицијама и идеологијом. Она је интернационална, односно наднационална и поседује енормну моћ, финансијску корист и стратегију о неопходности очувања свог повлашћеног положаја. Ради тих циљева она користи непрестано самопромовисање, намећање својих интереса као општих, мере перманентног надзора и прозивања својих критичара. Европска бирократија у ту сврху иде за константним ослабљивањем функција националних држава; она потмомаже и фаворизује развој и осамостаљивање региона, застрашује нас причама о „антиевропским“ тенденцијама. Многи међу некадашњим заговорницима интеграција, попут Клауса, Папандреуа (Jorgos Papandreu), Орбана (Viktor Orbán) су - након горког искуства - схватили какве се све злоупотребе врше у име прокламованог „интернационализма“. Шта значи „заједничко тржиште“ ако су услови привређивања такви да једне државе могу своју робу да извозе без ограничења суседима, а да то не важи реципрочно? Није ли то уједно и матрица непрестаног

задуживања слабих привреда? Исто тако, установе ЕУ као да желе да заташкају злу судбину оних чланица која су доспела под мач ММФ-а, Светске банке и других сличних институција.

Европска унија је блокирана у свом деловању на много различитих нивоа. Очекивани привредни раст стагнира; Британија прети иступањем из ЕУ; поданичка политика ЕУ довела је до исламистичког тероризма у самим центрима западне Европе; мигрантска криза дестабилизује Европску унију и прети је Европа на дуги рок изгуби свој некадашњи мир. На све те проблеме европски политичари одговарају отрцаним флоскулама које су изгубиле некадашњу уверљивост.

Интересантно је да већина становништва ЕУ уопште није ни била свесна како је један модел уједињења заправо био замењен другим. То је изведено без већих објашњења и дискусије, путем дискретних међусобних аражмана политичара. Централизација одлучивања, увођење јединственог законодавства, увођење евра, учлањивање земаља источне Европе - све се то узимало здраво за готово. Занемаривали су се контра-аргументи и избегавала се јавна дискусија а многа проблематична решења су била остављана суду времена. Постмодерна интерпретација људских права се заснива на позитивним правима којима доминирају групна, колективна права и денационализација грађанства. Индивидуална права су гурнута у страну, при чему се заборавило се да су националне државе родно место демократије. Последица тог процеса је слабљење демократских установа чији се корени очигледно не могу тек тако пренети ван територије државе као такве.

Они који су имуни на опсене заводљивих фраза приметиће да се иза инсистирања на мултикултуралности заправо крије нешто друго: етаблирање технократске централизоване власти која остаје ван сваке могуће контроле. Зато она може безбрижно да подржава разне скупе и бесмислене пројекте, да расипа новац пореских обавезника на своје функционисање, да финансира све што јој се чини да може да промовише њену неопходност. При томе, тела ЕУ делују изразито арбитарно: она додељују разне финансијске бенефиције одређеним индустријама и пољопривредама и на тај начин стављају у незавидан положај све друге учеснике тржишног процеса. Једни профитирају, а други пропадају. У тој игри одлучујућу улогу играју лоби групе, конгломерат интереса интернационалних компанија и сл.

Када се све ово има у виду, може се поставити питање: шта је јефтиније, ефикасније и квалитетније – постојање масивне европске бирократије која о свему одлучује или враћање на међународне уговоре суверених држава? У првом случају се под слоганом интернационализма намећу многим странама решења која им не одговарају, решења која су скупа и контрапродуктивна. То су, углавном, универзални шаблони који много не маре за разлике. У другом случају, односи заинтересованих страна су много искренији и једноставнији, успостављају се изнутра, на основу интереса и предвиђања исхода, а не на основу априорних одлука. Законодавство ЕУ, као и одлуке Европског савета су често такве да на артифицијалан начин нивелише разлике које историјски

постоје између различитих друштава, чиме се ниподаштавају њихове традиције и модуси функционисања. А шта тек рећи о маргиналном утицају малих држава на одлуке великих: оне су, са једне стране, уступиле највећи део свог суверенитета заједничком политичком телу које би требало принципијелно да их штити. Међутим, у пракси се испоставља да је њихова моћ утицаја на одлуке мала или никаква, што заправо значи да оне нису више у уопште стању да штите властите интересе. Док су биле у правом смислу суверене, те државе су могле да воде своју националну политику, своју економију, културу, да усмеравају правац свог развоја у жељеном смеру. Сада им је све то одузето.

Поготово то важи за бивше социјалистичке земље које су постале тржиште за продају индустријских и пољопривредних производа развијених држава. Будући да су се Мастрихтским и другим уговорима обавезале на укидање царина, оне више немају начина да очувају и прошире своје производне капацитете јер су се одрекле самозаштитних мера. То су оне исте протекционистичке мере које су кроз историју спроводиле данас високо развијене земље. Њима је у ЕУ то право одузето у име „слободног кретања капитала, роба и услуга.“ А без тих основних баријера немогуће је развити властиту производњу, индустријализовати се и напредовати. Ове државе су сада препуштене пустошењу од стране великих интеранционалних компанија, банкарских система, ланца иностраних продајних мрежа: немилосрдна конкуренција, потпомогнута страним „експертима“ и „консултантима“ је деиндустријализовала ова друштва и направила од њих полуколоније.⁶

Да закључимо: Модел тоталне хомогенизације унутар ЕУ није више рационалан нити економски погодан. Како примећује Клаус - друга фаза еволуције унутар ЕУ заснована је на једној погрешној идеји: она је артифицијелно намеће један једини општеважећи образац за све, образац који је истовремено екстремно скуп, нерационалан и неефикасан.

Литература:

1. Albert Hans, *Freiheit und Ordnung* (1986) J.C.B. Mohr, Tübingen.
2. Katić N, „Iz drugog ugla: Strane investicije i klopka srednje razvijenosti“, <http://nkatic.wordpress.com/2012/04/24>
3. Klaus, Vaclav (2007): „Some doubts about EU's Ever -Closer Future“, *What is Europeanism or what should be the future of Europe*, (Ed. V. Klaus, J. Weigl, P. Mach, M. Loužek, J. Brodski) CEP, Praha.
4. Lakićević, Dragan (2014) „Evropejstvo i nacionalizam“, *Kultura polisa*, god.XI, br. 25.
5. Lakićević Dragan (2015). „Duh zakona i konstruktivizam“, *Kultura polisa*, XII, br.28
6. Manolopoulos, Jason (2011): *Greeks „Odious“ Debt: the looting of Hellenic Public by the Euro, the Political Elite and Invested Community*, Authem Press, London.
7. Rankin, A. (2000) “What is Wrong with the European Ideal?”, *New Europe*, London.

⁶ Katić N, „Iz drugog ugla: Strane investicije i klopka srednje razvijenosti“
<http://nkatic.wordpress.com/2012/04/24>

8. Srbija u predvorju Evropske Unije (2010), IES, Beograd (ur. Živković Gordana)
9. Wenięcki, Jan, (2007) зборник *The Problems of post-communist countries in the context of European Union*, CRCE, London.

TWO PROJECTS OF UNITED EUROPE

Summary: The author defends the thesis that the European Union in its evolution actually developed successively two different projects. The first relied on the idea of concluding international agreements between sovereign nation states and contributed to the removal of obstacles to the free flow of capital, people and ideas. The later project of European integration is guided by the idea of complete homogenization of life and results in the creation of supranational institutions. The introduction of the euro, the unified European legislation and the creation of the Brussels bureaucracy hardly justified the earlier expectations. The paper discusses the effects of these changes and points to many unwanted and even dangerous consequences of such a process.

Key words: integrations, homogeneity, euro zone, democratic deficit, bureaucracy, politics